

УДРУЖЕЊЕ ЕКОНОМИСТА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ – SWOT

Сектор за банкарство

**КОЛИКО СУ ЗАИСТА ЗАДУЖЕНИ ГРАЂАНИ
РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ?**

Бања Лука, јун, 2019. године

За потребе Удружења Економиста Републике
Српске - SWOT ; осврт сачинио
Проф. др Марко Ђого

Задуженост грађана Републике Српске – висока или ниска?

Сваке године након што Агенција за банкарство Републике Српске (АБРС) јавности представи извјештај о стању у банкарском сектору Републике Српске за претходну годину, медијски простор бива претрпан информацијама о расту дуга становништва са различитим интерпретацијама да ли је та задуженост висока или не.

У намјери да помогнемо представницима медија, али и широј јавности да ове информације правилније схвате Удружење економиста Републике Српске - SWOT је одлучило да спроведе једну кратку компаративну анализу, заправо кратак осврт, на питање задужености грађана Републике Српске кроз поређење исте са задуженошћу грађана земаља насталих распадом СФРЈ.

Свјесни тога да би и на једну овакву регионану анализу задужености грађана већина читалаца могла да упути (оправдану) критику како се ипак ради о земљама различитог нивоа дохотка, што онда имплицира и различиту могућност задужења, одлучили смо да номиналну задуженост преведемо на реалне величине узимајући у обзир и нивое плата, те могућности запослења у свакој од ових земаља.

На тај начин добили смо један, по нама, објективнији¹ индикатор нивоа задужености грађана Републике Српске.

Желимо да нагласимо да то што поредимо задуженост грађана Републике Српске са задуженошћу грађана земаља региона нема било какву политичку димензију. Наиме, надлежност над банкарским сектором у БиХ је, сходно уставу земље, подјељене између ентитета, па Агенција за банкарство Републике Српске објављује само податке за банке које послују на територији овог ентитета, а овај осврат се односи управо на податке из тог извјештаја.

¹ Наравно, могуће је у обзир узети и неке друге факторе који одређују економску позицију становништва попут куповне снаге новца или степена социјалне неједнакости.

1. Колико су задужени грађани земаља региона у номиналном изразу?

Према подацима АБРС укупни кредити дати грађанима (домаћинствима) Републике Српске на крају 2018. године износили су 2.973.048.000 КМ и чинили су 46,6% свих кредитних пласмана банака.

Ако укупне кредите домаћинствима подјелимо са бројем становника Републике Српске у 2018. години (од 1 147 902 становника), процјењеном од стране Републичког завода за статистику, добијемо податак да је сваки грађанин Републике Српске (од новорођеног дијетета, преко радно способног становника, све до пензионера), задужен код банака за око 2.590 КМ. То би значило да просјечна четворочлана породица дугује банкама преко 10.000 КМ. Да ли је ово „подношљиво“? Колико дугују грађани региона?

Овај други податак дат је у табели бр. 1.

Табела бр. 1 - Кредитна задуженост грађана земаља насталих распадом СФРЈ на крају 2018. године				
	Укупни кредити становништву (домаћинствима) изражени у домаћој валути	Укупни кредити становништву (домаћинствима) изражени у мил. € ²	Број становника 31.12.2018.	Кредитна задуженост по становнику
Словенија	10.078 (у мил. €)	10.079	2.080.908	4.843 €
Хрватска	124.516,3 (у мил. ХКН)	16.803,8	4,089.000	4.109 €
Црна Гора	1.284 (у мил. €)	1.284	622.182	2.063 €
Република Српска	2.973 (у мил. КМ)	1.524,6	1 147 902	1.328 €
Србија	1.011.935 (у мил. РСД)	8.561,9	7.001.444	1.221 €
С. Македонија	154.088 (у мил. МКД)	2.505,9	2 077.132	1.206 €

Извор: Извјештај о стању у банкарском систему Републике Српске за 2018. годину (АБРС, 2019), Билтен бр. 252 (ХНБ, 2019), Статистички билтен за 2018 (НБС, 2019), Билтен IV/2018 (НБМ, 2019), <https://www.stat.si/StatWeb/en/home>, <http://www.rzs.rs.ba/>, <http://www.monstat.org/cg/page.php?id=273&pageid=48>, <http://www.stat.gov.rs/>, <http://www.stat.gov.mk/KlucniIndikatori.aspx>.

² По званичном средњем девизном курсу Централне банке на датум 31.1.2018, узимајући у обзир двије децимале иза зареза.

На основу података из претходне табеле могло би се закључити да грађани Републике Српске спадају међу мање задужене становнике региона, бар ако се задуженост посматра у номиналном изразу!

Тако нам ови подаци сугеришу да су грађани Републике Српске са 1.328€/становнику тек нешто незнатно задуженији од грађана Србије (1.221 €) и С. Македоније (1.206 €), значајно мање задужени од грађана Црне Горе (2.063 €), те чак око 3 пута мање задужени од грађана Хрватске (4.109 €) и око 3,6 пута мање задужени од грађана Словеније (4.843 €).

Ипак, као што смо у уводу нагласили, „тежина ланаца³“ не зависи само од нивоа дуга већ и од способности његовог враћања.

2. Колико су задужени грађани земаља региона узимајући у обзир нивое плата?

Због претходног смо кроз табелу бр. 2 упоредили кредитну задуженост грађана са просјечним нивоом плата у свакој земљи. Тиме добијамо показатељ колико би мјесеци сваки грађанин требао да ради, при томе ништа не трошећи, а како би вратио дуг банкама⁴.

Табела бр. 2 – Однос кредитне задужености грађана и нивоа плата				
	Кредитна задуженост по становнику	Просјечна нето плата у домаћој валути	Просјечна нето плата у €	1/3
	(1.)	(2.)	(3.)	
Хрватска	4.109 €	6.262 НКН	845 €	4,86
Словенија	4.843 €	1.162 €	1.162 €	4,17
Црна Гора	2.063 €	513 €	513 €	4,16
Република Српска	1.328 €	857 КМ	439 €	3,02
С. Македонија	1.206 €	25 048 МКД	405 €	2,98
Србија	1.221 €	52 372 RSD	443 €	2,76

³ Ради се о наслову чувеног документарног филма, режисера Бориса Малагурског који се такође бави задуженошћу, али земаља насталих распадом СФРЈ у иностранству.

⁴ Додуше, треба нагласити да у овом тренутку још увијек нећемо узети у обзир стање запослености тј. чињеницу да запослени грађани морају да раде не само како би отплатили свој дуг банкама, већ и дугове чланова свог домаћинства који не привређују.

Извор: Табеле бр. 1, Билтен бр. 252 (ХНБ, 2019), <https://www.stat.si/StatWeb/en>, <https://www.cbbh.ba/Content/Archive/35>, <http://www.monstat.org/cg/novosti.php?id=2916>, <http://www.stat.gov.rs/oblasti/trziste-rada/zarade/>, <http://www.stat.gov.mk/KlucniIndikator.aspx>, http://www.nbrm.mk/kursna_lista-en.nspх,

Јасно је да „увођење у игру“ нивоа зарада мијења позиције на врху листе задужености. Тако, захваљујући значајно вишим платама грађани Словеније су по овом индикатору мање задужени од грађана Хрватске који избијају на врх листе најзадуженијих.

Што се тиче позиције грађана Републике Српске она се, на први поглед, не мјења (и даље смо мање задужени од грађана Хрватске, Словеније и Црне Горе, а задуженији од грађана С. Македоније и Србије), али се релативне разлике у нивоу задужености мјењају. Тако, према оваом показатељу, грађани Републике Хрватске више нису три пута задуженији од грађана Републике Српске, већ су задуженији за око 60%. Тачније, просјечан грађанин Хрватске би морао да ради скоро пет мјесеци како би вратио свој дуг банкама, док би просјечан грађанин Републике Српске требао да ради нешто више од 3 мјесеца.

Захваљујући вишем нивоу плата грађана Словеније, однос задужености грађана ове бивше југословенске републике и грађана Републике Српске се спустио са високих 3,6:1 на свега 1,4:1 тј. грађани Словеније су, по овом показатељу, задуженији „свега“ 40% у односу на грађане Републике Српске.

Исто ово изражено на други начин: грађани Словеније требају да раде нешто дуже од четири мјесеца како би вратили своје дугове банкама (колико би требали да раде и грађани Црне Горе), док грађани Републике Српске требају да раде око три мјесеца како би постигли исто. Грађани Сјеверне Македоније такође требају да раде три мјесеца, а грађани Србије око седам дана мање.

Ипак, ни ово не даје цјеловиту слику задужености. На могућност отплате узетих кредита поред нивоа плата утиче и ниво запослености. Свакако није исто, из угла могућности враћања, да ли вам у четворочланој породици ради један, два или три члана

домаћинства. Због тога смо овим податком допунили претходну табелу и добили нови индикатор нивоа задуженост.

3. Колико су задужени грађани земаља региона узимајући у обзир нивое плата и могућности запослења?

Када се број мјесеци потребних за враћање дугова банкама подјели са стопом запослености⁵ добијемо колико стварно запослени грађани морају да раде како би вратили дуг домаћинства банкама. Како је број стварно запослених грађана знатно мањи од број становника овим се продужава период потребан за отплату дугова⁶.

Табела бр. 3 – Реална задуженост грађана региона узимајући у обзир нивое плата и запослености				
	Кредитна задуженост по становнику	Број мјесеци потребних за враћање дугова банкама	Стопа запослености	2/3
	(1.)	(2.)	(3.)	(4.)
Хрватска	4.109 €	4,86	0,469	10,36
Црна Гора	2.063 €	4,16	0,475	8,76
Република Српска	1.328 €	3,02	0,373 ⁷	8,10
Словенија	4.843 €	4,17	0,546 ⁸	7,64
Србија	1.221 €	2,76	0,374 ⁹	7,38
С. Македонија	1.206 €	2,98	0,451	6,61

Извор: Табела бр. 1, Табела бр. 2, Статистички годишњак за 2018. (РЗС Републике Србије, 2019), Статистички годишњак за 2018. (РЗС Републике Српске, 2019), 1, Билтен бр. 252 (ХНБ, 2019), <https://www.stat.si/StatWeb/en>, <http://www.monstat.org/eng/novosti.php?id=2764>, http://www.stat.gov.mk/PrikaziSoopstenie_en.aspx?id=98&rbr=2914.

⁵ Стопа заполености је удио становништва које привређује у популацији старијој од 15 година. Стопа запослености се креће од 0-1 при чему 0 значи да нико није запослен, док би 1 значила да су сви становници старији од 15 година запослени.

⁶ Чак и овај податак је нешто оптимистичнији од реалности будући да се стопа запослености односи на старије од 15 година, а не на цјелокупну популацију.

⁷ Податак се односи на 2017. годину.

⁸ Податак се односи на 2017. годину.

⁹ Податак се односи на 2017. годину.

Узимајући у обзир и ниво запослености долазимо до закључка да су грађани Хрватске и даље најзадуженији у региону, али се разлика у односу на грађане Републике Српске додатно смањује и пада на око 28% (грађани Републике Хрватске су „објективно“ задуженији од грађана Републике Српске за 28%).

Користећи исти овај индикатор долазимо до закључка како су од наших грађана у региону задуженији још само грађани Црне Горе (и то неких 8%). Тако, док је нашем запосленом раднику потребно око 8 мјесеци да радеће и не трошећи отплати свој дуг банкама, просјечном раднику у Црној Гори потребно је око три седмице више.

Занимљиво је то што су се грађани Словеније, иако су се по задужености у номиналном изразу налазили на врху листе задужености становника земаља региона, по овом индикатору нашли тек на четвртој позицији (иза грађана Хрватске, Црне Горе и Републике Српске) и заправо су реално мање задужени од нас. Додуше, разлика није велика и њима је потребно да раде 10-ак дан мање од грађана Републике Српске како би отплатили своје дугове.

Према овом индикатору најмање задужени су грађани Сјеверне Македоније, који морају да раде нешто преко шест мјесеци и 18 дана како би отплатили своје дугове банкама.

На крају, сматрамо да треба нагласити да се и даље ради о доста хомогеном региону, односно да разлике у нивоу задужености међу грађанима земаља насталих распадом СФРЈ нису тако велике колико се то на први поглед чини. Тако су грађани Хрватске (најзадуженији) заправо мање од два пута задуженији од грађана С. Македоније (најнезадуженијих), док су од грађана Републике Српске задуженији за свега око једну четвртину.